

"וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת בְּנֵימִין אָחִיו בֶּן אִמּוֹ וַיֹּאמֶר
הֲזֶה אַחֵיכֶם הַקָּטָן אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם אֵלַי וַיֹּאמֶר
אֱלֹקִים יַחַדְךָ בְּנִי. וַיִּמְהַר יוֹסֵף כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמָיו
אֶל אָחִיו וַיִּבְקֶשׁ לִבְכוֹת וַיָּבֹא הַחֲדָרָה וַיִּבְכֶּה שָׁמָּה"
(מג, כט-ל)

-רש"י-

כי נכמרו רחמיו - שאלו: יש לך אח מאם?
אמר לו: אח היה לי ואיני יודע היכן הוא.
יש לך בנים? אמר לו: יש לי עשרה. אמר
לו: ומה שמם? אמר לו: בלע ובכר וגו'.
אמר לו: מה טיבן של השמות הללו?
אמר לו: כולם על שם אחי והצרות אשר
מצאוהו. בלע - שנבלע בין האומות, בכר
- שהיה בכור לאמי, אשבל - ששבאו א-ל,
גרא - שנתגייר באכסניא, ונעמן - שהיה
נעים ביותר, אחי וראש - אחי היה וראשי
היה, מפים - מפי אבי למד, וחפים - שלא
ראה חופתי ולא ראיתי אני חופתו, וארד
- שירד לבין האומות, כדאיתא במסכת
סוטה. מיד נכמרו רחמיו:

בפשטות מובן הטעם שהתרגש יוסף - שהרי כבר שנים רבות שלא ראה את בנימין, אחיו היחיד - אשר ילדה אמו רחל (וגם מבין בני יעקב בכלל - בנימין הוא היחיד שלא השתתף כלל במעשה מכירתו ותמיד היה באהבתו עמו), ועתה כאשר רואה אותו לאחר זמן רב - מובן ש"נכמרו רחמיו".

ומעתה קשה מה שרש"י מאריך באריכות גדולה להסביר למה "נכמרו רחמיו" של יוסף: מניין למד רש"י להעמיס כל דין ודברים אלו שבין בנימין ליוסף - ב"פשוטו של מקרא"?

ובפרט, שעד כה לא ידענו כלל על בניו של בנימין, כמה היו ומה שמותיהם - ודבר זה כתוב לראשונה במקרא בסדרה הבאה, פרשת ויגש¹⁹ - ומתחזקת הקושיא מה ענין בניו של בנימין לכאן?

התרגשות יוצאת מן הכלל

והביאור בזה:

אין לפרש שיוסף התרגש כל כך מעצם ראיית אחיו בנימין, שהרי כמה פסוקים קודם²⁰ מסופר אשר "וירא יוסף אתם את בנימין" - היינו, שיוסף כבר ראה את בנימין בתוך האחים קודם לכן.

וגם קשה לומר שההתרגשות היתה מראייה זו שראה עכשיו את בנימין (באופן קרוב יותר), כי גם לאחר ראייה זו לא כתוב מיד "וימהר יוסף כי נכמרו רחמיו", אלא הכתוב מספר שיוסף שאל "הזה אחיכם הקטן אשר אמרתם אלי" ואמר לו "אלקים יחנך בני" - ורק בפסוק שלאחר מכן "נכמרו רחמיו".

19. מו, כא.

20. מג, טז.

והדבר מובן בפשטות, שבהיות יוסף בתפקיד של "משנה למלך" כבר זמן ממושך, והוא זה שניהל בפועל את כל ממלכת מצרים²¹, בוודאי היתה הנהגתו בחזק ובתקיפות, ולכן גם כאשר ראה את בנימין אחיו ובוודאי התעוררה אצלו התרגשות פנימית חזקה, הרי ידע יוסף לשלוט ברגשותיו בלי התפעלות חיצונית.

ומטעם זה לא מצינו בכל הפרשה עד כה שיספר הכתוב על תנועה של התרגשות מצד יוסף בעת דיבורו עם אחיו בכלל, גם כאשר דיברו עמו על ענינים הנוגעים בנפשו וכגון שסיפרו לו שיעקב אביו עודנו חי ועל הצער שיש לו וכו' - כי הנהגתו היתה בתקיפות ובחזק.

[ורק פעם אחת מצינו שהכתוב יפרש "ויסוב מעליהם ויבך"²², והיה זה כאשר שמע שאחיו מתחרטים על מכירתו²³ - אבל גם אז לא היתה זו בכיה גדולה שהצריכה אותו להיכנס לחדרו ולרחוץ פניו, אלא שהוא רק נתרחק מהם לזמן קצר, "שלא יראוהו בוכה", ומיד שב אליהם [בחזרה].

ובכן, כאשר הכתוב מספר כאן שיוסף התרגש כל כך, "נכמרו רחמיו", עד ש"ויבוא החדרה ויבך שמה" (ובאופן שהוצרך לרחוץ פניו לפני יציאתו, כהמשך הכתוב: "וירחץ פניו ויצא") - בהכרח שהיה מאורע מיוחד במינו שעורר את יוסף להתרגשות עזה עד שלא יכול עוד לשלוט ברגשותיו, וזה מה שהכריח את רש"י להביא את כל הדין ודברים שהיה בין יוסף לבנימין, וכדלקמן.

"הילדים אשר חנן אלקים"

לפי רש"י, התחלת הדיבור שבין יוסף לבנימין היה - "שאלו, יש לך אח מאם? אמר לו: אח היה לי ואיני יודע היכן הוא"²⁴.

21. "ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו" - פרשתנו מא, מד.

22. מב, כד.

23. כפירוש רש"י שם.

24. ולהעיר, שבמדרש רבה (פצ"ד, ח) אין התחלה זו, אלא שיוסף התחיל מיד לשאול "אית לך בנים" (ובתנחומא ויגש"ד, שהתחיל לשאול: "יש לך אשה"). וכעין דברי רש"י הוא בילקוט פרשתנו רמז קנ.

ונראה שמיוסד דיבור זה בלשון הכתוב בפסוק הקודם: "וישא את עיניו וירא את בנימין אחיו בן אמו" - שבזה נרמז שהיה דיבור מיוחד אודות האחוה שביניהם, "יש לך אח מאם".

ואחר כך ממשיך רש"י שיוסף שאל את בנימין ודיבר עמו אודות ילדיו - ונראה שמיוסד זה בסיום הפסוק הקודם, שאמר יוסף לבנימין "אלקים יחנך בני²⁵":

רש"י מפרש, שאמירה זו שאמר יוסף לבנימין, "אלקים יחנך בני" - שייכת היא למה שאמר יעקב אבינו בקשר לבניו²⁶: "הילדים אשר חנן אלקים את עבדך":

"בשאר שבטים שמענו חנינה, 'אשר חנן אלקים את עבדך', ובנימין עדיין לא נולד, לכך ברכו יוסף בחנינה".

ומעתה יש לומר, שכשם שהלשון "אשר חנן אלקים את עבדך" ביעקב נאמרה בקשר לילדיו של יעקב, "הילדים אשר חנן אלקים", כך כאן, כשיוסף אמר לבנימין "אלקים יחנך בני", היה דיבור מיוחד בקשר לילדיו של בנימין.

ומובן מדוע דיבור זה גרם להתרגשות מיוחדת אצל יוסף:

כאשר יוסף שומע מבנימין על ילדיו, ושומע שבנימין אחיו חזר כל כך ברגש האחוה והגעגועים אליו, שלמרות שבנימין היה בעת מכירת יוסף צעיר ביותר (בערך כבן עשר שנים), הרי במשך כל השנים לא הפסיק לחשוב אודות אחיו בן אמו ועל הצרות שפקדוהו, עד כדי כך שקרא את שמותיהם של כל עשרת בניו על שמו ועל שם הצרות שמצאוהו, וכל אחד מהשמות מבטא את הצער והגעגועים באופן מיוחד - "מיד נכמרו רחמיו".

25. ולהעיר גם מבאר בשדה כאן.

26. וישלח לג, ה.

עומק הפשט – עיונים ברש"י

[ובזה יומתק מה שציין רש"י "כדאיתא במסכת סוטה"²⁷ - ולא ציין למדרש תנחומא²⁸ ומדרש רבה²⁹ - כי דוקא במסכת סוטה מבואר איך שכל עשרת השמות של בני בנימין שייכים ליוסף והמאורעות שעברו עליו (ואילו במדרשים שם מבואר שהיה שם אחד או שנים שיצאו מכלל זה והיו מטעם אחר);

ולכן מעדיף רש"י לציין ל"מסכת סוטה", שבכך יומתק יותר גודל ההתרגשות של יוסף - ששמע מבנימין כיצד קרא את כל עשרת בניו על שם יוסף ומאורעותיו, איש לא נעדר].

בנימין ועשרת בניו = אחד-עשר

ויש להוסיף:

לפי האמור, ההדגשה כאן היא שבנימין קרא את כל בניו על שם יוסף אחיו ומאורעות חייו;

אמנם בדברי רש"י מודגש (גם) שהיו עשרה בנים - שכן רש"י מאריך בלשונו ומפרט כיצד יוסף שאל את בנימין "יש לך בנים?" והוא השיב "יש לי עשרה" (אף שהיה יכול לקצר ולהביא מיד את תשובת בנימין בדבר שמותיהם של הבנים, "בלע ובכר וכו'").

ולפי דרכנו, יש לבאר את הדיוק במספר זה:

כאמור, הדיבור על בניו של בנימין נרמז הוא כמה שאמר יוסף לבנימין "אלקים יחנך בני" - שאמירה זו מקבילה היא למה שאמר יעקב בנוגע לבניו "הילדים אשר חנן אלקים את עבדך".

ובכן, הקבלה זו מדוייקת היא גם במספרה:

27. לו, ב.

28. ויגש ד'.

29. ב"ר פצ"ד, ח.